

ДИНАМІКА ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ОСВІТИ ХХІ СТ.

Висвітлюються динаміка та перспективи трансформаційних освітніх процесів на поч. ХХІ ст., їх вплив на формування нового інформаційного середовища й інформаційного простору.

Ключові слова: *культура, духовність, освіта, виживання, інформаційне поле, телекомунікаційні системи, медіакомунікації, дистанційна освіта.*

Освещаются динамика и перспективы трансформационных образовательных процессов в начале ХХІ ст., их влияние на формирование новой информационной среды и информационного пространства.

Ключевые слова: *культура, духовность, образование, выживание, информационное поле, телекоммуникационные системы, медиакоммуникации, дистанционное образование.*

The dynamics and prospects of transformational educational processes in the early 21st cent. are examined, the influence on the formation of new information environment is described.

Key words: *culture, spirituality, education, survival, information environment, telecommunication systems, media communication, distance learning.*

Рівень культури, освіти й науки завжди характеризував розвиток суспільства, цивілізації, адже людство протягом усієї історії використовувало знання для вирішення основних життєво важливих і складних практичних завдань. Саме здобуття знань зумовлювало формування духовного й інтелектуального потенціалу людини та суспільства загалом. Наші попередники добре розуміли значимість освіти й виховання для людини. Час довів правоту Арістотеля, котрий стверджував, що краще виховання забезпечує і кращий устрій [1].

Умови існування людства на початку ХХІ ст. потребують переходу до нової стратегії розвитку суспільства на основі знань і високоєфективних технологій. Тому формування перспективної системи освіти, яка відповідає цій меті, є однією з найважливіших проблем розвитку світового співтовариства [25; 27; 29; 38].

На жаль, зв'язок між станом освіти й рівнем добробуту нації, можливостями її подальшого соціально-економічного розвитку нині усвідомлений ще не повною мірою. Свідченням цього є недостатня увага до проблем освіти, а також доволі низький рівень фінансування сфери освіти, характерний для багатьох країн.

Під час формулювання викликів нового тисячоліття необхідно ґрунтуватися на тих протиріччях, що стали головними проблемами ХХІ ст. При цьому використано висновки доповіді Міжнародної комісії з освіти ХХІ ст. «Освіта: прихований скарб», яка представлена ЮНЕСКО. У результаті аналізу протиріч дійшли висновку, що

глобальний процес формування нового високоавтоматизованого інформаційного середовища суспільства створює безпрецедентні можливості для розвитку людини, ефективнішого вирішення багатьох її професійних, економічних, культурних, соціальних і побутових проблем. Однак використовувати ці можливості зможуть лише ті члени суспільства, котрі матимуть необхідні знання й уміння орієнтуватися в новому інформаційному просторі [16].

Однією з принципово важливих і конструктивних у стратегії підвищення інтелектуального потенціалу нації є ідея випереджаючої освіти. Суть її полягає не тільки в тому, щоб забезпечити пріоритетний розвиток системи освіти в контексті інших соціально-економічних чинників, але й, насамперед, у тому, щоб своєчасно підготувати людей до майбутнього.

Для практичної реалізації випереджаючої освіти необхідно змінити пріоритети сучасної підтримуючої освіти так, як це прийнято в системі вищої освіти західного світу [7; 8; 20; 22; 26; 28; 34; 41; 43].

Головними напрямками переходу до освітньої парадигми початку ХХІ ст. автори означеної програми вважають:

- фундаменталізацію освіти на всіх її рівнях;
- реалізацію концепції випереджаючої освіти, орієнтованої на умови існування людини в інформаційній цивілізації;
- формування системи освіти як безперервної протягом усього життя;
- упровадження методів інноваційної й розвиваючої освіти на основі використання перспективних інформаційних технологій;
- підвищення доступності якісної освіти завдяки розвитку системи дистанційного навчання й засобів інформаційної підтримки навчального процесу сучасними інформаційними і телекомунікаційними технологіями [16].

На всіх рівнях перспективної системи освіти слід приділяти посилену увагу проблемам використання інформації як нового ресурсу розвитку суспільства і перспективних інформаційних технологій, що є каталізатором цього розвитку [1; 32; 35; 37].

Для досягнення вищевказаних цілей розглянемо освітні інформаційні технології, які дозволяють вирішувати безліч принципово нових дидактичних завдань, їх застосування забезпечує підвищення якості освіти і, в певному разі, економічну ефективність упровадження освітніх інформаційних технологій [13; 32].

Характерною ознакою сучасних освітніх інформаційних технологій є використання нових технічних можливостей, наданих персональними комп'ютерами. Однак при цьому істотно вповільнилися розробка і вирішення методичних проблем застосування інформаційних технологій, про що неодноразово зазначали учасники ХІ міжнародного конгресу ЮНЕСКО «Освіта й інформатика». Тому

пріоритетним стає зміщення акценту саме на дидактичну сторону застосування освітніх інформаційних технологій [25; 27; 31; 36; 38].

Найважливішими напрямками інформатизації освіти є:

- реалізація віртуального інформаційно-освітнього середовища на рівні навчального закладу, що передбачає виконання комплексу робіт зі створення і забезпечення технології його функціонування;
- системна інтеграція інформаційних технологій в освіті, яка підтримує процеси навчання, наукових досліджень та організаційного управління;
- побудова і розвиток єдиного освітнього інформаційного простору.

Важливою й ефективною умовою прогресу будь-якого суспільства було і є створення та розширення єдиного інтерактивного інформаційного простору. Основні цілі побудови єдиного інформаційного простору пов'язані зі створенням принципово нових можливостей для пізнавальної культуротворчої діяльності людини, що вможливлено завдяки сучасному інформаційному і технічному оснащенню всіх основних видів освітньої діяльності: навчальної, педагогічної, науково-дослідної, організаційно-управлінської, експертної та ін.

Інформаційні й комунікаційні технології надають викладачам і фахівцям різних країн можливості поширювати свої знання, погляди, ідеї на транснаціональну аудиторію, наукові центри і навчальні заклади. Необхідне ширше використання цих технологій у межах освіти, особливо для безперервної підготовки викладачів. Рух у цьому напрямі — реальний крок до розширення сфери активного впливу науки й освіти на світовий науково-технічний прогрес, інтернаціоналізації та глобалізації науки й освіти з урахуванням національних інтересів сторін, які беруть участь у цих процесах.

Застосування інформаційних технологій в освіті не забезпечує від можливих негативних наслідків. Викликає занепокоєння небезпека навмисного маніпулювання свідомістю людини, а також зневажання контролю припустимих і безпечних режимів роботи з комп'ютером. Тому актуальними є дослідження у сфері психолого-педагогічного впливу застосування інформаційних технологій на фізичне і психічне здоров'я учнів та його медичних наслідків, пріоритетного створення системи охорони здоров'я під час використання інформаційних і комунікаційних технологій [33; 34; 43].

Розглянемо основні напрями розвитку інформаційних технологій. Єдиний інтерактивний інформаційний простір має бути доступним широкому колу користувачів. У зв'язку із цим виникає проблема спрощення процедур спілкування, доступу до інформації для будь-якого колективного чи індивідуального користувача, необхідність уведення єдиного кодування семантичних характеристик інформації для забезпечення всім користувачам її семантичної адекватності на

будь-якому національному й етнічному рівнях. Таке кодування зумовлює, передусім, необхідність створення міжнародної штучної допоміжної мови-посередника.

Один з підходів до вирішення проблеми використання систем для цілей освіти полягає в застосуванні вже існуючих і перспективних систем телекомунікації, незалежно від їхньої належності. Найпотужнішою і найдинамічнішою телекомунікаційною мережею є Інтернет, де донедавна працювало близько 40 млн користувачів, у той час як у 2015 р. їхня кількість може перевищити 100 млн осіб [3; 4].

Актуальною проблемою розвитку і підвищення ефективності системи освіти є проблема її постійного забезпечення новою науково-технічною і науково-методичною інформацією. Нагальність вирішення цієї проблеми визначається неприйнятністю відставання системи освіти від стрімкого розвитку науки й техніки. Необхідні спеціальні заходи додаткової інформаційної підтримки системи освіти для його зменшення, особливо у сфері використання результатів фундаментальних досліджень.

Одним зі способів подолання цієї проблеми є можливе створення під егідою ЮНЕСКО мережі спеціалізованих науково-інформаційних центрів, орієнтованих на вирішення завдань інформаційного забезпечення системи освіти необхідною для її ефективного функціонування науково-технічною, навчально-методичною і нормативною інформацією.

Ці пріоритети рекомендовані до реалізації Генеральною конференцією ЮНЕСКО і таким представницьким міжнародним форумом, як Конгрес ЮНЕСКО [5], і зазначені в доповіді Міжнародної комісії з освіти для XXI ст. [15].

Однією з ключових ідей цієї доповіді «Освіта: прихований скарб» є розвиток освіти як засобу досягнення взаєморозуміння між людьми. Вона має сформувати вміння «жити всім разом, подібно до мешканців одного села, яким повинна стати наша планета в ім'я блага майбутніх поколінь». Сприяння перетворенню світу на «глобальне село» й особиста участь у такому перетворенні — це одне з найважливіших завдань, що постане перед сферою освіти в найближчому майбутньому. Інтеграція освіти на національному і світовому рівнях — створення загальносвітового освітнього простору — дозволить системам освіти підготувати нові покоління до вирішення глобальних проблем і гідно відповісти на виклики XXI ст. [10; 18; 24; 40; 42; 44].

Однією з найважливіших передумов і водночас могутнім прискорювачем інтеграційних процесів слугує обмін інформацією про національні системи освіти, їх потенціал, послуги конкретних навчальних закладів. Важливе значення при цьому мають надійність, оперативність і наочність інформації.

Технології й програмне забезпечення геоінформаційних систем (ГІС) — найдинамічніше зростаючі інформаційні технології. Це

пояснюється такими причинами, як універсальність і наочність картографічного представлення просторово розподілених даних; практично необмежені можливості, надані графічними інтерфейсами сучасних операційних систем; вихід ГІС-технологій із традиційних меж та інтеграція в них комплексу завдань (експертні системи, графічні інтерфейси до традиційних баз даних).

Утім, інтенсивний розвиток глобальних мереж (Інтернет та ін.) дозволяє брати участь в інформаційному обміні необмеженій кількості країн, організацій і фізичних осіб на широких демократичних засадах.

Важливо зазначити, що традиційні форми обміну інформацією про системи освіти (видання довідників, звітів) і навіть така сучасна форма, як бази даних на магнітних чи оптичних носіях, в умовах формування загальноосвітнього освітнього простору виявляються зовсім недостатніми через такі причини:

- недостатня доступність для широкої громадськості й фахівців через обмеженість тиражу;
- утрата оперативності через високу інерційність видавничого циклу;
- практична неможливість аналізувати весь масив наявної інформації через особливості її подання.

Створення геоінформаційної системи — розподіленої гіпермедіа бази даних з освітньої статистики, освітніх установ і послуг з доступом до них з глобальних мереж — дозволило б усунути ці недоліки. Саме тому до програми робіт Інституту інформаційних технологій в освіті ЮНЕСКО, який створюється, пропонується долучити міжнародний проект «Геоінформаційна система ЮНЕСКО «Освітня карта світу» [5]. Розробка і подальша експлуатація ГІС ОКС дозволять досягти таких цілей:

- сприяння реалізації прав людини на освіту за допомогою організації максимально широкого, зручного й оперативного доступу до інформації про системи освіти, навчальні заклади та освітні послуги;
- формування у світі загального освітнього простору на основі вільного поширення інформації;
- підвищення якості управлінських рішень, прийнятих у сфері освіти, через надання фахівцям релевантної, надійної й оперативної інформації в найнаочнішій і доступній для огляду картографічній формі;
- удосконалення міжнародного співробітництва в галузі освіти й точніша координація діяльності на користь пріоритетних цільових груп і особливих груп країн на основі поглиблених наукових досліджень стану освіти, тенденцій її розвитку, побудови науково обґрунтованих прогнозів за допомогою ГІС;
- розвиток академічної мобільності вчених, викладачів, учнів.

Створення ГІС дозволить у подальшому реалізувати великомасштабне міжнародне співробітництво з таких напрямів:

- розробка національних і регіональних прогнозів розвитку систем освіти;
- надання рекомендацій з міжнародних стандартів освіти;
- вироблення пропозицій з пріоритетних напрямів міжнародного співробітництва у сфері освіти і науки;
- розвиток дистанційної освіти на основі ГІС-технологій.

На національному рівні створення ГІС ОКС дозволить розробляти освітні карти регіонів і адміністративних одиниць країни [6; 11; 12].

У вирішенні вказаних завдань важливу роль покликані відіграти стан і розвиток дистанційної освіти (ДО) у світі, яка загально визнана як освіта ХХІ ст., для інформаційної цивілізації [19; 21; 29; 30; 33]. Її особливістю є академічна мобільність, основана на впровадженні сучасних технологій, і організація навчання протягом усього життя: навчання — підвищення кваліфікації — перекваліфікація — здобуття додаткової освіти.

Хто є засновником дистанційної освіти? Історія свідчить, що Христос, збираючи учнів і навчаючи їх вірі, своєму вченню, дозволяв апостолам, зокрема й Павлові, записувати свої лекції, а вони поширювали їх серед священиків і просили читати під час церковних зібрань. Тому питання про місце виникнення ДО — США, Англія чи інші країни (а такі дискусії відбувалися останнім часом) — можна вважати закритим: дистанційна освіта відома з давніх часів і за своєю суттю є інтернаціональною [17].

Якщо говорити про ДО як про філософію, методологію, то можна зазначити, що здавна люди прагнули організувати навчання на відстані, а не лише в аудиторії в присутності лектора. Основою розвитку такого навчання є принцип поділу ВНЗ і студента (рис. 4.2). Виокремлюються два напрями: перший (форма асинхронного навчання) — це студент, котрий перебуває на відстані — майбутня заочна освіта, другий (синхронне, або дистанційне навчання в сучасному розумінні) — клас, де процес відбувається під час синхронної взаємодії між тьютором і групою студентів.

ДО, базуючись на нових технологіях, використовує весь досвід, набутий у сфері заочної освіти, в сучасній практиці якої з використанням листування зберігаються відомі особливості асинхронного навчання. Під час здійснення ДО залучаються нові інформаційні й комунікаційні технології, зокрема електронна пошта, відеоконференція та ін., що в поєднанні з теорією і практикою набувають нової якості, стають «осередком знань» (knowledge-media).

Нові інформаційні технології відіграють роль каталізатора активного розвитку навчальних закладів нового типу, які, згідно із західною термінологією, дістали назву мега-університети. У табл. 4.2 наведені основні параметри таких університетів [16], яка свідчить, що

вони працюють індустріальними методами. Зарубіжні мега-університети зацікавлюють політиків і державних діячів, оскільки сотні тисяч молодих активних людей є значною політичною силою. Якщо не брати до уваги Китай, де зі 100 зарахованих 77 одержують дипломи (що викликає певні сумніви), простежується така тенденція: лише 10–20 % студентів мега-університетів здобувають вищу освіту, інші 80 % задовольняють свої потреби в навчанні, одержуючи сертифікати, проміжні документи, це їх влаштовує.

Важливим є питання технологій, які застосовуються в мега-університетах, т. зв. середовище знань — knowledge-media, що формується завдяки поєднанню інформаційних і комунікаційних технологій. Важливими є створення аудиторій великого масштабу, віртуальних режимів, доступність навчання для більшості жителів планети. Ці університети стають відкритими осередками знань.

Слід, на наш погляд, розглянути складові економіки ДО, її світовий досвід і тенденції. Необхідно зрозуміти, з яких причин, за яких умов ДО стає найдоцільнішою в економічному сенсі. Згідно з даними вчених, ДО дешевша за традиційну освіту щонайменше на 10–20 %, і ця економія особливо відчутна при масовому прагненні населення до здобуття вищої освіти [23]. Важливе питання — якість навчання. Нині дискутують щодо якості навчання в класичних і мега-університетах (де розвивають ДО). Питання якості навчання в кожному конкретному разі оцінюється окремо, але система ДО, і з цим погоджуються всі експерти, пропонує студентам більшу кількість варіантів навчання [23].

Стосовно питання рентабельності ДО. Розглянемо зміну вартості навчання в координатах: час — витрати — чисельність студентів. На першому етапі необхідно приділяти увагу інвестиціям. Щодо залежності вартості освіти від кількості студентів, порівняння класичного (очного) і дистанційного навчання свідчить, що для першого типу спочатку потрібно зробити інвестиції — спорудити будинки, створити необхідні умови, відтак вартість зростає лінійно залежно від кількості студентів. Під час дистанційного навчання при, можливо, дещо зavelиких початкових інвестиціях далі витрати в разі збільшення чисельності студентів практично не збільшуються.

Зважаючи на світові тенденції у формуванні інформаційних співтовариств і зацікавленість держав-членів ЮНЕСКО і народів, що потребують підтримки в їх прагненні до прогресу в межах сталого розвитку, а також академічну мобільність дистанційної освіти, пропонується зусиллями міжнародних творчих колективів, які створює Інститут ЮНЕСКО з інформаційних технологій в освіті:

- проаналізувати і виявити в пріоритетних для ЮНЕСКО регіонах світу потреби в розширенні освітніх послуг;

- розробити питання щодо можливих способів і форм упровадження на їх території дистанційної освіти на основі кооперації держав світового співтовариства;
- відповідно до досвіду організації ДО в різних країнах, провести експертне оцінювання різних моделей ДО з метою вироблення рекомендацій з використання в країнах, що не мають свого досвіду ДО, форм, які б відповідали умовам їх соціально-культурного й економіко-технічного розвитку [39].

Необхідно наголосити на важливості ефективності інвестиційної політики та вартість навчання в ДО.

З цією метою силами міжнародної спільноти слід розпочати дослідження актуальних проблем стану і прогностичного розвитку ДО у світі [21].

Дослідження повинні бути фундаментальними і прикладними, охоплювати три кола проблем:

- аналіз стану ДО у світі — центри ДО, банки даних, моделі й концепції ДО;
- перспективи розвитку ДО — основні тенденції розвитку національних і регіональних систем ДО та їх інтеграція в єдину світову систему ДО;
- моделі поширення ДО в країнах і регіонах, що мають потреби в освітніх послугах.

Назвемо декілька особливих теорій ДО. Серед останніх виокремлюють чотири теорії дистанційної освіти, найоптимальніша — теорія інтегрованих моделей ДО.

Найважливіша ланка у функціонуванні ДО — організація самостійної роботи студентів, що може складатися з п'яти етапів, кожен з яких має свою специфіку змісту й організації.

Про ефективність ДО свідчать три показники:

- розширення доступу до освітніх послуг для всіх громадян, що бажають здобути освіту;
- визнання дипломів ДО;
- економічна ефективність (освітні послуги ДО майже удвічі дешевші за традиційні форми освіти).

Визнаючи, що потребою інформаційної цивілізації є створення відкритого світового освітнього простору, доцільно під егідою ЮНЕСКО розпочати вирішення таких завдань:

- сформувати банк комплектів дистанційного навчання, дистанційних освітніх програм;
- розробити різноманітні програми й комплекти дистанційної освіти, з урахуванням національних особливостей споживачів;
- виробити уніфіковану багатомовну систему освітніх термінів;
- створити умови вільного використання країнами світового співтовариства освітніх послуг нових інформаційних технологій освіти.

Розвиток принципово нового напрямку в освіті не може не мати серйозних проблем, основними з яких є: еквівалентність курсів і визнання рівнів дистанційної освіти класичними університетами; взаємне визнання дипломів, сертифікатів, програм навчання. Проблема відмінності аналогічних курсів існує в різних навчальних закладах або на подібних спеціальностях навіть одного університету. Це може викликати певні труднощі під час реалізації трирівневої моделі підготовки в ДО.

Слід зазначити, що участь у відкритому інформаційно-освітньому просторі спричиняє мовні проблеми в процесі експорту (імпорту) освіти. Ми ще не є одним суспільством «землян», тому необхідне вироблення пріоритетів у ситуаціях, коли національні інтереси і культурні традиції можуть істотно розрізнятися. Це стосується, передусім, багатьох гуманітарних дисциплін. Для навчально-консультаційних пунктів будь-якого рівня існує проблема комунікацій та стандартів і різниця в часі на великих територіях [9; 14; 33].

Таким чином, динаміка та перспективи трансформаційних освітніх процесів на початку ХХІ ст. свідчать про перехід суспільства до нового етапу розвитку, при якому духовність, знання, освіта й виховання, що базуються на знаннях та високоефективних технологіях, стають основою формування й еволюції нового інформаційного суспільства, нового інформаційного середовища, побудови єдиного освітнього інформаційного простору.

Список літератури:

1. Агаджанян Н. А. Экология человека : избр. лекции / Н. А. Агаджанян, В. И. Торшин. — М. : Крук, 1994. — 402 с.
2. Аристотель. Метафизика / Аристотель ; [пер. с греч. А. Кубицкого]. — М. : Эксмо, 2008. — 604 с. (Антология мысли).
3. Асеев Г. Г. Основы Internet : учеб. для студ. вузов культуры и искусств / Г. Г. Асеев, В. Н. Шейко ; Харьков. гос. акад. культуры. — Харьков : ХГАК, 1999. — 324 с. — (Информационные технологии в документоведении).
4. Асеев Г. Г. Internet/Intranet : учеб. для студентов вузов культуры и искусств / Г. Г. Асеев, В. Н. Шейко ; Харьков. гос. акад. культуры. — Харьков : ХГАК, 1999. — 360 с. : ил. — (Информационные технологии в документоведении).
5. Вержбицкий В. В. Геоинформационная система «Образовательная карта мира» [Электронный ресурс] / В. В. Вержбицкий, В. С. Меськов. — Режим доступа: http://news.iite.ru/russian/karta_sr.htm. — Загл. с экрана.
6. Виноградов М. Е. Вперед к природе / М. Е. Виноградов, Г. Е. Михайловский, А. С. Монин // Вестн. Рос. акад. наук. — 1994. — Т. 64, № 9. — С. 810–818.
7. Воловик А. Ф. ХДК : концепція розвитку і діяльності / А. Ф. Воловик., В. М. Шейко // Культура України : зб. ст. / Харків. держ. ін-т культури. — Харків, 1994. — Вип. 2. — С. 3–5.
8. Клименко П. Навчання історії в початковій школі / П. Клименко // Вільна укр. шк. — 1918. — № 5/6. — С. 11–12.

9. Колесниченко Л. Ф. Эффективность образования / Л. Ф. Колесниченко, В. Н. Турченко, Л. Г. Борисова. — М. : Педагогика, 1991. — 269 с.
10. Коптюг В. А. Конференция ООН по окружающей среде и развитию : Чем грозит России игнорирование ее выводов? / В. А. Коптюг // Трагедия цивилизации : (материалы науч. семинара). — Новосибирск, 1994. — С. 13.
11. Лосев А. Ф. Платон; Аристотель / А. Ф. Лосев, А. А. Тахо-Годи. — М. : Мол. гвардия, 1993. — 383 с. — (Жизнь замечательных людей ; вып. 723).
12. Никитин В. П. Природа обоснования (субстратный анализ) / В. П. Никитин. — М. : Наука, 1981. — 176 с.
13. Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс / Х. Ортега-и-Гассет // Вопр. философии. — 1989. — № 3. — С. 119–154 ; № 4. — С. 114–169.
14. Полат Е. С. Проблемы образования в канун XXI века [Электронный ресурс] / Е. С. Полат // EIDOS—LIST. — 1998. — Вып. 4. — Режим доступа: <http://www.eidos.techno.ru/list/serv.htm>. — Загл. с экрана.
15. Приоритеты XXI века : развитие и безопасность человечества [Электронный ресурс] / Ю. Л. Воробьев, М. И. Фалеев, М. А. Шахраманьян, В. А. Акимов. — Режим доступа: <http://www.rusmet.ru/ecology/index.html>. — Загл. с экрана.
16. Развитие информационных технологий в образовании [Электронный ресурс] / Э. А. Манушин, В. Г. Кинелев, К. К. Колин [и др.] — Режим доступа: http://news.iite.ru/russian/karta_sr.htm. — Загл. с экрана.
17. Розанов В. В. Сумерки просвещения / В. В. Розанов // Совет. педагогика. — 1990. — № 6. — С. 10–15.
18. Соловов А. В. Дистанционное обучение как новая форма образовательных услуг : (аналитический обзор состояния ДО в мире) [Электронный ресурс] / А. В. Соловов. — Режим доступа: <http://cnit.ssau.ru/do/index.htm#Content>. — Загл. с экрана.
19. Состояние и развитие дистанционного образования в мире — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.unicor.ac.ru/iito/rus/publications.html>. — Загл. с экрана.
20. Ступарик Б. М. Національна школа : витоки, становлення : навч.-метод. посіб. / Б. М. Ступарик. — К., 1998. — 195 с.
21. Тихомиров В. П. Дистанционное образование: история, экономика, тенденции [Электронный ресурс] : доклад на открытии 3 Всерос. конф. по дистанц. образованию (Москва, МЭСИ, 8–9 апр. 1997 г.). — Режим доступа: www.e-yoe.ru/sod/97/2_97/sto65.html. — Загл. с экрана.
22. Удод О. Ідейний зміст підручників з історії у власній інтерпретації авторів / О. Удод // Бористен. — 1999. — № 11. — С. 4–6.
23. Франкл В. Человек в поисках смысла / В. Франкл. — М. : Республика, 1990. — 511 с.
24. Фромм Э. Здоровое общество / Э. Фромм // Психоанализ и культура. — М., 1995. — С. 51–52.
25. Частник С. В. Міжнародна діяльність ХДІК у сфері бібліотечно-інформаційної освіти / С. В. Частник, В. М. Шейко // Культура України : зб. ст. / Харків. держ. ін-т культури. — Харків, 1996. — Вип. 3. — С. 4–9.
26. Шейко В. М. Вища освіта в країнах Заходу: соціальні та етичні аспекти / В. М. Шейко ; Харків. держ. акад. культури. — Харків : ХДАК, 1999. — 152 с.

27. Шейко В. М. Від техногенної цивілізації до інформаційної: виробництво та використання послуг та знань / В. М. Шейко // Вісн. Книжк. палати. — 2000. — № 4. — С. 21–23.
28. Шейко В. М. Гуманізація освіти і культури / В. М. Шейко // Вісн. Харків. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Харків, 2000. — Вип. 2. — С. 99–109.
29. Шейко В. М. Дистанційна освіта в США / В. М. Шейко // Новий колегіум. — 2000. — № 5. — С. 31–35.
30. Шейко В. Н. Дистанционное образование: проблемы и перспективы / В. Н. Шейко, Г. Г. Асеев // Інформаційна та культурологічна освіта на зламі тисячоліть : матеріали міжнар. конф. до 70-річчя ХДАК / Харків. держ. акад. культури. — Харків, 1999. — Ч. 1. — С. 3–19.
31. Шейко В. М. Значення міжнародного співробітництва у підготовці бібліотечно-інформаційних фахівців / В. М. Шейко // Вісн. Книжк. палати. — 1997. — № 4. — С. 28–29.
32. Шейко В. М. Історія української художньої культури : підруч. для студ. вузів мистец. і культури / В. М. Шейко, Л. Г. Тишевська ; Харків. держ. акад. культури. — Харків : ХДАК, 1999. — 194 с.
33. Шейко В. М. Концептуальні основи переходу від традиційного до онлайн-ового та дистанційного навчання (з досвіду університетів США і Канади) / В. М. Шейко // Вчені зап. Харк. гуманіт. ін-ту «Нар. укр. акад.». — Харків, 2001. — Т. 7. — С. 142–152.
34. Шейко В. М. Освіта в інформаційній цивілізації / В. М. Шейко // Вісн. Книжк. палати. — 2000. — № 9. — С. 17–19.
35. Шейко В. М. Поняття «культура» як феномен суспільства / В. М. Шейко // Вісн. Київ. нац. ун-ту культури і мистец. Сер. Історія. — Київ, 2000. — Вип. 2. — С. 116–125.
36. Шейко В. М. Проблеми підготовки фахівців для документно інформаційної сфери: здобутки і перспективи / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко // Вісн. Книжк. палати. — 1997. — № 6. — С. 28–31.
37. Шейко В. М. Просвіта і більшовизм : ідеологізація культурного життя України в 20-х рр. / В. М. Шейко // Вісн. Харків. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Харків, 2000. — Вип. 3. — С. 4–26.
38. Шейко В. М. Харківський державний інститут культури: досягнення та перспективи / В. М. Шейко // Культура України : зб. ст. / Харк. держ. ін-т культури. — Харків, 1997. — Вип. 4. — С. 3–13.
39. Шкляр Л. Е. Етнос. Культура. Личность / Л. Е. Шкляр. — Киев : Наук. думка, 1992. — 85 с.
40. Шнейдер Б. Глобальная революция / Б. Шнейдер // Свободная мысль. — 1993. — № 9. — С. 25–42.
41. Hallac J. Education and globalization / J. Hallac. — Paris : UNESCO International Institute for Educational Planning, 1998. — 162 p. — (IEP Contributions ; № 26).
42. King A. The First Global Revolution / A. King, B. Schneider. — Oxford, 1991. — Рус. пер. : А. Кинг. Первая глобальная революция / А. Кинг, Б. Шнайдер. — М. : Прогресс, 1991. — 340 с.

43. Sheiko V. N. Internathional Seminar on Problems of Transformation of Higher Education in the Field of Library and Information Science / V. N. Sheiko, S. V. Chastnyk, G. G. Aseev // EUCLID Newsletter. — Copenhagen, 1995. — № 8, July. — P. 7–9.
44. The Limits to Growth / Meadows D., Meadows D., Randers J., Behrens S. W. — New York, 1972. — 202 з. — Рус. пер. : Медоуз Д. Х. Пределы роста / Д. Х. Медоуз, Д. Л. Медоуз, Й. Рэндерс, Ш. В. Беренс. — М. : Изд-во Моск. ун-та, 1991. — 202 с.

Надійшла до редколегії 25.08.2014 р.

УДК 94 (100) «653»: 930.1 (477) «04/16»: ПЕТРОВ

С. І. ЛИМАН

З ІСТОРІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО ТУРИЗМУ ТА МЕДІЄВІСТИКИ: НАУКОВЕ ВІДРЯДЖЕННЯ АД'ЮНКТА ХАРКІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ М. Н. ПЕТРОВА ДО ФРАНЦІЇ (1858-1860 РР.)

Розглядається наукове відрядження ад'юнкта Харківського університету М. Н. Петрова до Франції в контексті історії туризму і медієвістики. Підкреслюється, що ця подорож (1858-1860 рр.) здійснена на етапі зародження вітчизняного наукового туризму.

Ключові слова: *М. Н. Петров, туризм, Франція, історія, історіографія, Середньовіччя.*

Рассматривается научная командировка адъюнкта Харьковского университета М. Н. Петрова во Францию в контексте истории туризма и медиевистики. Подчеркивается, что это путешествие (1858-1860 гг.) осуществлено на этапе зарождения отечественного научного туризма.

Ключевые слова: *М. Н. Петров, туризм, Франция, история, историография, Средневековье.*

Research trip of M. N. Petrov, Associate Professor of Kharkov University, to France is discussed in the context of history of tourism and medievalistics. It is emphasized that this trip (1858-1860) took place at the stage of origin of domestic research tourism.

Key words: *M. N. Petrov, tourism, France, history, historiography, Middle Ages.*

XIX ст. — особливий етап в історії як туризму, так й історичної науки. З одного боку, це доба зародження вітчизняної медієвістики, численні представники якої вирушали з науковою метою в тривалі зарубіжні відрядження. З іншого, саме в XIX ст. в Російській імперії створюються перші організаційні структури туристичної сфери (у 1885 р. в Петербурзі — «Підприємство суспільних подорожей до всіх країн світу», в 1890 р. — Кримський гірський клуб, у 1895 р. — Ялтинське екскурсійне бюро). Збільшення кількості подорожей, зокрема наукових відряджень, апріорі стимулювало розвиток туризму навіть у період, що передував створенню означених структур. Як